

Рудакі. Поезії

Поезії

Перекладач: Василь Мисик

Джерело: 3 книги: Захід і Схід: Переклади/ К.:Дніпро, 1990

* * *

Прийшовши гостем у цей світ непевний,
Назавжди серця не даруй нікому.

Однаково — повернешся у землю,
Хоч нині спиш на ліжку золотому.

Що з того, що юрба навколо тебе,
Як сам ти будеш у гробу тісному?

Там стануть хробаки тобі за друзів!
Відкрий же очі, глянь за вікна дому!

Хто зараз кучері твої розкішні
Прикрашує у пориві палкому,

Коли тебе, пожовклого, побачить,
Одвернеться байдуже — та й по всьому.

* * *

Знову вітер од Мульяну повертає,
В душу думка про кохану повертає.

Під ногами в мене ринь своєю Аму
У доріжку шовкоткану повертає.

Від коня мого запінений Джейгун
Течію свою захланну повертає.

Так радій же можновладцю, Бухара,
Що з дзвінками каравану повертає!

Він — як місяць, ти — як небо, Бухара!
Це твій місяць із туману повертає!

Він — як явір, ти — як сонячний майдан!
Це твій явір до майдану повертає!

* * *

Нехай живе мій князь, владика славний мій!
Він осередком став моїх думок і мрій.

Я за життя його весь час тремчу, бо рідко
Такі рождаються в околиці земній.

Чи був коли юнак такий на троні щедрий,
Одважний, наче лев, і мудрий, наче змій?

Ніхто не відає, як він княжить над нами,
А щодо щедрості — хто знайде міру їй?

Він сипле з рук і з уст безцінні перла, славу ж
Свою завдячує не пишності пустій.

У душі садить нам він парості любові,
Од світових принад дух одвернувши свій.

Як до Авести ми цей розум прирівняєм?
Де задля неї Зенд? В його душі живій.

Даремно трудяться сьогоднішні поети:
Тут слів не добере найкращий із вітій.

Він лан щедрот своїх зросив дощем сердечним —
І ти, хвалителю, зібрати плід зумій.

Такі-бо доблесті й Хосрова б захопили —
І взяв би приклад він з його високих дій.

Бо все життя його — повчальна книга: часто
Черпає вся земля собі поради в ній.

А хто одвернеться від мудрості живої —
Зречися радості, в тенетах смутку скній!

Хто долі шаховій наважиться позаздрить,
Життя в напастях він пробавить без надій.

Тому, хто подвигам його не радий, мовте:
"Змирися з долею, змагатися не смій!"

Даруй же, ангеле, утіху друзям шаха!
А ворогів його, о небо, не жалій!

В останньому рядку скажу, що в першій мовив;
Нехай живе мій князь, владика славний мій!

* * *

Настало свято осені, султани,
Настало свято, всім царям жадане!

Це хутра час! Шовки й шатри минулись —
І сад, де плід ряснів, сьогодні в'яне.

Лілею мирт змінив, багряні квіти
Замінить нам тепер вино багряне.

А ти — юнак, і щастя в тебе юне,
І молоде вино — аж полум'яне.

* * *

Вино виявляє нам справжню чесноту
І ницість, усім зобов'язану злоту.

Воно відрізняє високих від підлих,
До втіх найвиборніших будить охоту.

І де б не пили ми — там добре, а надто,
Як пахне жасмином від кожного плоту.

Вино підкоряє найбільші фортеці,
Коня степового гнуздає в роботу.

І скнара, напившись, укинется в щедрість
І скарбом своїм обдарує голоту.

* * *

Все йде гаразд, немає перебою
В ділах твоїх. Так чом же головою

Ти похилився? Весело живи!

Полюблений ти долею самою!

Візирів рада що тому додасть,
Хто має все, що треба для спокою?

Не родить мати двох таких, як ти,
Нема на світі двох такого крою!

Не замикає Бог тобі дверей,
Не відчинивши сто перед тобою!

* * *

Коли повіє з Бухари, із дорогого краю,-
Жасмину, мускусу, троянд я пахощі вдихаю.

Усім жінкам, чоловікам, що той вітрець почують,
Здається, що доходить він з Хотана, із Китаю.

Ні, вітерець такий легкий не долетить з Хотана,
Він од тієї завітав, що я давно кохаю.

Моя туркене промітна, і твій халат в розлуці
Мені сорочкою приснивсь, легким убранням маю.

Я вечорами все дивлюсь туди, де шлях на Йемен,
Бо там є зірочка Сухайль, Сухайль, що я шукаю.

Моя ти зіронько, мені здаєшся ти святою,
І я святе твоє ім'я від натовпу ховаю.

Та тільки мову розпочну — і сам собі на диво
Твоє наймення дороге найпершим називаю.

* * *

Твоє лице — як день осяйний, день воскресіння правовірних,
А кучері — як ніч могили, де спить засуджений на дні.

З твоєї ласки я назавжди серед закоханих уславивсь,
Як ти уславлена за вроду, за стан і кучері рясні.

У Мекки є свята Кааба, у християн — Ісус розп'ятий,

У єгиптян — розливи Нілу, в алійців — предки визначні.

А я пишатимуся тільки твоїми чорними очима,
Коли з-під покривала раптом вони покажуться мені.

* * *

Як друг обмовиться, ти пропусти повз вуха.
Адже на світі так: де радість, там і скруха.

Провина доброго тяжкою не буває,
Од ласки першої забудеться наруга.

Чи сто хороших діл одне недобре згасить?
Хто терня знищує, той солов'їв не слуха.

Якщо він сердиться, перепросить не бійся:
Не випада шукать щодня нового друга.

* * *

Ти Бухару Багдадом сьогодні називай!
Де владар Хорасану, там весело, там рай!

Лий, чашнику, повніше! Музико, вдар у струни!
Сьогодні свято в мене, сьогодні я — гультьай!

Є в нас вино, і квіти, й красуні пишновиді,
А щодо смутку... смутку у ворогів шукай!

* * *

Хоч би на хвильку доторкнутись пахущих кучерів твоїх!
Квіток жасмину — уст солодких — якби я спробувати міг!

Де ти проходила, гуляла, я тій землі, тому піску
Разів із тисячу вклонюся, що зберегли слідочки ніг.

Кладу я тисячу цілунків на цей листочок із ім'ям,
Що твій перстеничок до нього колись легесенько приліг.

В той день, коли тебе зустріну й не доторкнуся до рукава,
Нехай індійський меч двосічний мене скарає, як за гріх!

Як люди звернуться до мене, щоб я їм вірші прочитав,-
Крім похвали тобі, нічого знайти не можу я для їх.

* * *

О, як розквітнула земля з твоєї вроди цвіту!
Од пишних кучерів твоїх зазнає амбра зніту!

Я присягнув би, що твоє залізне серце, мила,
Малюнок вирізьбить могло б на виступі граніту.

Великодушності дарма від тебе сподіватись,
Бо від таких твердих ніхто ще не почув привіту.

У Бога ласки я молю — та що ж, як ти не хочеш
Прихильно вислухати мене, безщасного баніту?

Якщо ти приймеш Рудакі до себе в рабство вічне,
Він не віддасть своїх оков за всі багатства світу!

* * *

Своєму тілові на втіху чи варто душу турбувати?
Хто б на сторожі коло псарні поставить ангела посмів?

Як правди вісником по світу ідеш дорогою пророків,
Ти не шукатимеш водички в струмку Еллади, що змілів.

Я солов'їними піснями себе, мов, путами, опутав,
Немов Іосифа за вроду, мене ув'язнено за спів.

Немало років у палацах я між великими просидів,
Я їхнє явне й потаємне умом допитливим прозрів.

Одне бажання тільки й мав я — для них зразком високим стати,
Та тільки жаль один дістав я з усіх Всевишнього дарів.

* * *

Троянда, мирт листатий, що вітер колихає,
І яблучко пахуще, що в вітах достигає,

Як це все меркне раптом, побачивши тебе,
О знаднице, чий погляд царів перемагає!

Ця ніч — ніч рішень тайних для милого твого,
Коли з твого обличчя запона упадає.

Коли ж ти два тюльпани одслонюєш на мить,
Тоді блідніє сонце і вид свій закриває.

Я б ніжне підборіддя із яблучком зрівняв,
Та родимки такої на яблуках немає.

* * *

Відколи сонце сяє серед неба,
Не жив такий, кому знання не треба.

Які б віки прадавні не взяли ми —
Розумні люди мовами усіми

Знання шукали, сил не шкодували
І речення у скелю вкарбували:

"Знання для серця — світоч найясніший,
Знання для тіла — панцир найміцніший".

* * *

Усі великі вік свій віджили,
Усі покірно смерті улягли.

Сховались будівничі під землею,
Що зводили ці вежі та вали.

Із усього добра, що назбирали,
З собою тільки саван узяли.

Бо тільки їхнього було, що одяг,
Та те, що з'їли, та що нам дали.

* * *

Вже грає Рудакі. Тож лий вина!

Хай пініться, як пісня голосна!

Нехай розтопленим живим рубіном
Воно горить і світиться до дна!

Два самоцвіти: цей живий, той мертвий,
Та хоч і два їх — суть у них одна:

Торкнися тільки — вже червоні руки,
А спробуєш — і голова хмільна!

* * *

Хоч ясно навкруги і дні погожі,
Та Час не спить: він завжди насторожі.

У злигоднях добра собі шукає,
Із колючок ростить для себе рожі.

Чого ж сидиш, байдужий? Чи не бачиш,
Які він сили зводить зловорожі?

Обличчям світлий — він душею чорний,
Гидка потвора на розкішнім ложі.

* * *

Як стане підлий частувать, не доторкайся їди,
Тих прісних ласощів до уст і крихти не клади.

Печені теж не зачіпай, бо є отрута в ній,
В його воді є гіркота — не пий його води.

Хай смага в тебе на устах, хай мучить печія,
Ти повз його квітучий сад, не глянувши, пройди.

Замість квіток, із верховіть там капле камфора,
Ртуть виступає на плодах — такі в ньому плоди.

* * *

Хоч єсть і в тебе гострий меч, але вбивать не смій!
Не буде в Бога забуття жорстокості твоєї.

Не для насильника той меч загартував коваль,
Як не для оцту виноград кладе у чан топчій.

Колись убитого Ісус побачив на шляху —
І з дива палець прикусив, і засудив розбій.

Сказав: "Кого ж ти погубив, що у крові лежиш?
І від чиєї ж то руки загине лиходій?"

Даремно пальця не труди, в чужий не стукай дім,
Бо прийде час — і кулаком застукають у твій.

* * *

Уста красуні винні, що цукор здешевів;
Од кіс її не стало на амбру покупців.

Навіщо ж так безглуздо поводишся, лукава?
Ти про знання-науку не трать даремно слів!

Терплячому нічого про цукор не відомо,
А верболіз ніколи мигдалем не пахтів.

* * *

Розкішне поле нам здається звіром,
Змією злою у зимові дні.

А лиш потепліє — в гарячих барвах
Воно ряхтить, як зошити Мані.

На корабель життя не покладайся,
Бо є потвори на морському дні.

* * *

Лілея в першій теплі
Сміється, немов Лейлі,

Спадає дощик на вруна,
Мов сльози з очей Меджнуна.

Як свіжо пахне потік!
Це, мабуть, троянди щік

Сьогодні вмила в ньому
Моя вродливиця юна.

* * *

Квітонько весняна,
Зірко Туркестана!

Із хмільного жбана
Чом не ллєш, кохана?

Чом напій іскристий,
Наче небо, чистий

У квітник барвистий
Не несеш, кохана?

* * *

Жалобнику, шанований всіма!
О ти, що сльози рониш крадькома!

Воює тебе ще дужче засмутити,
Як назову того, кого нема.

Хто зник — той зник, а хто вернувсь — вернувся.
Навіщо ж душу мучити дарма?

Ти хочеш світ полагодити, друже,
А він усе руйнує і лама.

Його і гнів гарячий твій не зрушить,
Він і до сліз байдужий, як зима.

Ну що ж, ридай хоч до Страшного суду —
Не підведе з труни його й сурма.

Якщо над кожним лихом горювати,
То горюватимеш над багатьма.

Із ким би серцем ти не подружився —
До нього ближча подруга німа.

Не видко хмар, не затемнився місяць,
І не закрила всесвіту пільма.

Чи зважиш ти на раду, чи не зважиш,
Боюсь: і далі житимеш сліпма.

Так наливай свій келих аж по вінця!
Тоді журба розвіється сама.

Лише в нещасті виявитись може
Висока гідність серця і ума.

* * *

Є два слова, що усі їх знають,-
Тільки жаль, що часто вимовляють.

Як хороша, так усі й говорять,
Як кохана, так і називають.

Жаль мені, що ти для всіх хороша,
Жаль, що всі моє кохання знають.

* * *

Хто ні з ким не схожий, той на Бога схожий.
Ти ні з ким не схожа, хоч не схожа й з Богом.

Як зіходить сонце, то чомусь найперше
Вказують на тебе, а тоді на нього.

Ти — усе, що люди славили донині
І що будуть славить до суда Страшного!

* * *

Мені наш вік пораду дав, пораду дорогу
(На всякий випадок життя у нього рада є).

Він мовив: "Не завидуй тим, що у добрі живуть,

Бо є немало бідняків, що заздрять на твоє".

І ще: "У гніві не давай ти волі язика,
Бо хто розковує його, кайдани дістає".

* * *

О дівчино! Розлуки буревій
З корінням вирвав цвіт моїх надій!

Чи став би я навек твоїм рабом,
Якби не став арканом локон твоїх?

Хто має тільки душу, той ціни
Твого цілунку і питать не смій.

Що сонячніш горить твоя краса,
То менше світла у душі моїй.

* * *

Жартуй із милою, часу не гай,
Бо світ наш — тільки сон, не забувай.

Прийдешньому радій, а що було —
Те викресли із пам'яті, та й край.

Зі мною люба дівчина моя,
Місяцевида гурія, мій рай.

Щасливий той, хто їв і роздавав,
Нещасний, хто згноїв свій урожай.

Як жаль, що світ наш — тільки сон і дим!
Тож пий вино й про завтра не гадай.

* * *

Налий вина, в якому б ясність живого яхонту була
І щоб на сонці спалахнуло світліш кинджального жала!

Прозорого, як та водичка, що під трояндами текла,
Хмільного, що й безсонні очі дрімота разом би змогла!

Такого, як дощу краплини, що ронить хмара-піала,
Палкого, як палка молитва, святому Богові хвала!

Якби не хміль, серця б ламались і розбивались без числа,-
Тож лий такого, щоб краплина із гробу мертвого звела!

Якби воно знялося вгору у кігтях дикого орла!
Так, щоб людина недостойна його повік не досягла!

* * *

Як довго не живи, а честь одна:
Заслужиш покривало з полотна.

Хоч як віршовка довго б не сукалась,
Петелькою кінчається вона.

Живи свій вік у злигоднях і горі
Або збувай над чаркою вина,

Хай буде в тебе тільки клаптик поля
Або Тараз, і Рей, і Фергана —

Усе одно: те, що було й що буде,-
Це тільки сон або пуста мана.

В годину смерті стане все однаким —
І сяйво сонця, й темрява нічна.

Коли ж утіха доброму судилась,
Тобі стократ судилася вона.

* * *

Заклечана, заквітчана, барвіста, запашна,
Із тисячами радостей прийшла до нас весна.

Хай і старий почувється сьогодні юнаком,
Коли землі — і тій уже набридла сивина!

А в небі військо сходиться — і хмари-вояки
Ідуть за вітром-гетьманом, мов почалась війна.

Вогонь на стрілах — блискавка, б'є в тулумбаси грім.
Мов суне ще небачена навала навісна.

Глянь: хмарка, як жалобниця, невпинно сльози лє,
Ридає грім закоханий, аж котиться луна.

Он сонечко між тучами показує свій вид,
Як воїн із укріплення, з високого вікна.

Довгенько світ недугував, але жасмину дух
Його лікує легітно, підводить із багна.

Спустився дощик мускусний — і, кришучи сніжок,
З-під нього травка вилізла шовкова, процвітна.

В кутку, де сніг долежував, тепер квітки цвітуть,
Сухі арики сповнила вода каламутна.

Понад ланами-нивами не затихає грім,
Од блискавки гіллястої палає далина.

Стоїть тюльпан усміхнений, мов дівчина-краса,
Що перед шлюбом пальці їй пофарбувала хна.

Спів солов'я між вербами, а з кипарисних надр
Шпака дзвінкого відповідь приємно голосна.

Солодка пісня в горлички звучить на давній лад,
Чудова й соловейкова, немов сама весна.

Цей час, коли закохані стрічаються в саду...
Живіть же, утішайтесь, частуйтеся до дна!

Як з поля шпак наспівує, а з саду — соловей,
Хай чашник нам під музику повніше лє вина!

Та як ці дні не тішать нас, розумний, добрий муж,
Проте, стократ любіший нам, аніж весна-красна.

Ти злет і спад поєднуєш, думки дітей землі
Полохає думок твоїх висока глибина.

Твої жадання сповнилися, у заспівах весни
Щасливому відкрилася уся краса земна.

На смерть Абульхасана Мурадї

Вмер Мурадї. Нелегко це збагнуть:
Велику він лишив позаду путь.

Безцінну душу батькові віддав,
А тіло згасле матері несуть.

Що ангельське — до ангелів пішло,
Те ожило, що люди смертним звать.

Це не полова, що вітрець розніс,
Це не вода, що холоди скують.

Не гребінець, що в кучерях зломивсь,
І не зерно, що в полі приорють.

Він щирим злотом серед праху був,
Він бачив двох світів ячмінну суть.

Такі, як він, скидають прах у прах,
А душу й розум небу віддають.

Свій дух очистивши, незнаний нам,
Туди підносять, де святі живуть.

Він чистий був на дні діжі з вином
І сплив наверх, минувши каламуть.

О друже, уяви, що реєць, курд,
Румієць, мервець разом вийшли в путь.

Додому різно вернуться вони:
Атлас бо й дерга вкупі не живуть.

Мовчи ж! Бо ангел в аркушах буття
Й твоє ім'я вже встиг перечеркнуть.

Мати вина

Спочатку треба вбити молодицю,
Тоді дитину вкинуть у темницю.

Коли не вб'єм, не стопчемо ногами,
Як ми дитину візьмемо у мами?

Хто ж немовля од нені одлучає,
Коли воно ще пазухи шукає?

Бо молоком до осені дитина
Сім місяців живитися повинна.

А після того по закону й праву
Дитя — в тюрму, а матір — на розправу.

Дитя, потрапивши в кубло тюремне,
Сім днів лежатиме безживне, темне.

Та час настане — і воно прочнеться,
Застогне з туги, затремтить, заб'ється!

То підіймається, то опадає,
Мов порятунку од біди шукає.

Як ллється злото на вогонь кипляче,
Воно хоч і кипить, а так не плаче.

Я б порівняв його з верблюдом п'яним,
Що гнівно піниться й стає шайтаном.

Ту піну добре підбирати треба,
Щоб сяяло вино ясніш од неба.

Коли ж нарешті кидатись покине,
Хай за надійним засувом спочине.

Відстоявшись у затишку, помалу
Приймає колір яхонту й коралу,

То бадахшанським виблисне рубіном,
То сердоліком йеменським промінним.

А як нахилишся, війне в обличчя
Троянда, мускус, амбра таємнича.

Тепер у жбан його, і хай у жбані
Воно очікує на дні весняні.

Тоді вночі його відкрити годиться —
І бризне сонця золота криниця!

І ти промовиш, глянувши на нього:
— Це самоцвіт в руці Муси святого!

Несміливого робить він хоробрим,
Рум'яним — жовтого, а злого — добрим.

Хто келих вип'є, забуває зразу
Найтяжче горе, кривду і образу.

Пхне за Танжер журбу десятилітню,
А з Рея радість викличе новітню.

З таким вином, що вже не перше літо
Стоїть у схованці, живи відкрито.

Поміж трояндами, серед жасмину
Опоряди бенкет на всю країну.

Розсип розкоші райські розмаїті,
Яких не бачено ніде на світі.

Хай будуть в холодку м'які сидіння,
Хай квітнуть килими, блищать одіння.

І щоб музики сил не шкодували,
Щоб чанг, і флейта, і барбат лунали.

Дай місце Балламі навпроти трону,
Дай гідне місце Пірові й Харону.

Найвище ж місце і найбільшу шану
Обійме гордий владар Хорасану.

Без ліку турків стане біля тебе,
Осяйніших од місяця у небі,

Заквітчаних зеленими вінками,
З рум'яними, як це вино, щоками.

Між ними — чашник, красень з рівним станом,
Народжений туркенею й хаканом *.

З обличчям пері, ніжний, чорноокий,
У буйних кучерях, ставний, високий.

Наблизивсь — і вино у кубки ллється,
І владар світу радісно сміється.

Із кубка п'є вологу пожадану
І згадує владика Сеїстану.

З ним п'ють вельможі й кажуть, як годиться:
— Хто з нами п'є, хай серцем звеселиться!

Вітаємо Абу-Джафар-Ахмада!
Його земля іранська славить рада.

Він сонцем справедливості нам сяє,
Народ свій гріє, землю оживляє!

З часів Адама не було такого,
Як і не буде більше після нього!

Він — тінь Творця, що впала над Іраном,
І власть його освячена Кораном.

Що люди? Прах, вода, вогонь і вітер.
А він — як сонце, він — Сасана витвір!

Він тьму прогнав із рідної країни —
І райським садом розцвіли руїни.

Хваліть його, хто словом володіє!
Хвалу читайте, хто читати вміє!

А хто у мудрість хоче заглибитись,
Нехай до нього йде, у нього вчиться!

Давно вже ясно стало для громади,
Що він — Сократ, що він — Платон Еллади.

Коли ж зайнятись хочеш ти законом,
Для тебе стане він новим Суфйоном.

З його речей не пропусти нічого,
Немов Лукмана слухаєш самого.

Ученому він мудрості добавить,

А мудрого на шлях науки справить.

Як хочеш бачить ангела ясного,
Воротаря небес, поглянь на нього.

Лише поглянь, як сяє він промінно,-
І ці слова ти ствердиш неодмінно.

Він чистотою зваблює своєю,
Він благородний тілом і душею.

Хто йтиме стежкою його — не збочить,
Тому й Сатурн зловмисний не наврочить.

Ти думаєш, поглянувши на нього,
Що Соломона бачиш ти самого.

Він їздить добрим огирем гарячим,
Якого й Сам уславлений не бачив.

Побачили б його на полі бою,
Коли у панцирі, із булавою,

Слонам важким, розпаленим до сказу,
Він страх уміє навівать одразу!

А що, якби він стрів Ісфандіара?
Настигла б злого неминуча кара.

Але зате в спокійну, мирну пору
Він схожий на Сійям, незрушну гору.

Запеклий ворог, що на нього встане
Драконом лютим,— наче віск, розтане.

Самого Марса зміг би він збороти,
Якби той зваживсь виступити навпроти.

Коли за келих повний він береться,
Весняна злива щедро так не ллється.

Весняна злива — то вода, та й годі,
А він купає всіх в шовках і злоті.

Од злив, що з рук його могутніх ллються,
Казки потопу жартами здаються.

Такий він щедрий, що в усій країні
Хвала йому — в ціні, скарби — безцінні.

Поет-бідняк од владаря приносить
Добра усякого і злота досить.

Він мудреців запрошує на раду,
Але й співців не держить він позаду.

І справедливістю собі по праву
Здобув між мусульман одвічну славу.

Чи худосилий звернеться, чи сильний,
До кожного він добрий і прихильний.

Він добрістю всю землю обіймає,
Всіх пам'ятає, зайвого немає.

Утомному спочинок він дарує,
А хворого покоїть і лікує.

Прощати всіх — цим правилом предивним
Скрутив себе, мов путом нерозривним...

Вину дарує, каяття приймає,
Не знає гніву, тільки ласку знає.

Сліпучим сонцем сяє він довкола!
Він — хорт швидкий, а ворог — сарна квола!

Великий Амр живе в ньому сьогодні,
І дух його, і вчинки — благородні.

Ім'я Рустама слава вічна вкрила,
Тій славі він дає сьогодні крила.

О Рудакі, спіши гостей прославить!
Прослав його, тобі він ласку явить!

І хоч ти сил усіх докласти схочеш,
І терпугом свій ум як слід відточиш,

І будуть в тебе ангелів дружини,
І бистрі соколи, й химерні джини,

Боюся, що й тоді ти сам признаєш,
Що надто мало ти уміння маєш.

Оце думки мої, що на дозвіллі
В слова я вклав, хороші й зрозумілі.

Якби я мав легкий язик Джаріра,
Я б тільки прославляв свого еміра,

Що славиться один у всьому світі,
Що всім дарує блага розмаїті.

Але боюся здатись недолугим,
Хоч буду в слові я Сабханом другим.

Що, склавши похвалу свою, без страху
В хвилину слушну виголосив шаху.

Не можна без кінця хвалить нікого.
Така хвала звучить лише для нього.

Тож і не дивно, що, таке величчя
Узрівши, Рудакі схилив обличчя.

Якби мені Омарову готовність!
Якби Аднана славного промовність!

Сказав би я уголос, а не нишком,
Що Бог цю землю дав йому підніжком.

Якби не був слабим, не був я кволим,
Якби владика наш мені дозволив,

Я сам би в образі гінця швидкого
Із піснею в устах прибув до нього.

Хай не вразить його моя одмова,
Нехай пробачить він, цінитель слова,

Що раб його, обтяжений літами,
Сам не спромігся стати біля брами.

Нехай же сила славного зростає,
А ворогів його — підупадає!

Нехай чолом сягає аж під зорі,
А вороги — хай топляться у морі!

Хай красним сонцем сяє в кожну хату,

Нехай стоїть міцніш од Арарату!

-----

* Заложник з числа тюркських кочовиків.

Скарга на старість

Всі зуби стерлися мої, всі випали — о ні,
Не зуби — полум'я живе, світильники ясні!

Суцільне срібло дороге, корали і перлини,
Блискучі зорі світові, легкі дощу краплини!

Хоч би один одним зоставсь! Немає анігич!
Що ж це за лихо? Звідкіля? Чи не Сатурна бич?

Ні, це не старості тягар і не Сатурн ворожий.
Звідкіль це лихо — я скажу: такий був допуст божий.

Вирує світ, як джерело, що безнастанно б'є,
Він обертається весь час, такий він був і є.

Що вчора ліками було, сьогодні труїть тіло,
І знову ліками стає, що вчора нас труїло.

І старіється новина в коловороті літ,
І оновляється старе, і оновляє світ.

Де красувалися сади, стає пустиня гола,
І де нічого не було, цвітуть сади довкола.

Звідкіль же ти, моя любов, довідатись могла б,
Як у минулі роки жив, розкошував твій раб?

Красою кучерів своїх ти звабила старого,
Але не знаєш ти, які вони були у нього!

Минулася весна його, що на виду цвіла,
Минулася весна його — і кучерів смола!

Тоді приймали скрізь його, дивуючись на вроду,
Але тепер у жоден дім йому немає ходу.

Він диво в погляді красунь тоді читати міг —
І дивувався завжди сам на дивну вроду їх.

Тоді так радісно було на серденьку у нього!
Тоді він тішився життям і не боявсь нічого!

Він міг усе собі купити, шукаючи забав!
Туркентам з пишними грудьми він срібло дарував!

З рабинь гарненьких не одна з ним зустрічі бажала
І серед ночі крадькома до нього поспішала.

Бо вдень зустрітися із ним не важилась вона,
Бо був страшний володар їй, була й тюрма страшна.

Не знав ціни я ні красі, ні пінному напою,
Щонайдорожча річ була мені дешевиною.

Носив я в серці дивний скарб — мої дзвінки слова,
І був тоді для мене вірш — як стяг і булава.

Щодня радів я і не знав, яке буває горе,
І поле втіх моїх було, як всесвіт, неозоре.

Як часто віршем запальним і голосом співця
Я перетворював на шовк і кам'яні серця!

Мій погляд вабили тоді красуні чорноброві,
А слухом стежив я за тим, хто знається на слові.

Не мав ні жінки, ні дітей, ні дому, ні сім'ї.
Я вільно жив, і без турбот минали дні мої.

Тепер на сивого співця ти дивишся, красуне.
Якби ти бачила тоді його обличчя юне!

Якби ти бачити могла його у кращі дні,
Коли потоком весняним текли його пісні!

Минулася пора його, минулась дружба щира,
Минув той час, коли він був найпершим у еміра!

Ти знайдеш вірші Рудакі на шахському столі,
Бо в ті часи любили їх всі владарі землі.

Минув той час, як віддавав йому весь світ пошану!
Минув той час, коли він був поетом Хорасану!

До всіх великих, що були у нашому краю,
Бувало, сміло входжу в дім, у них і їм, і п'ю.

Звідкіль би хто не діставав багатство в нагороду,
А я завдячував усе Самановому роду.

Дав сорок тисяч золотих мені мій володар,
П'ять тисяч і емір Мокон мені прислав у дар.

Ще вісім тисяч притекло від шахового дому,
І весело мені жилось тоді в добрі такому.

Шах справедливо зміркував високу ціну слів,
І двір його мені додав, що сам він повелів.

Змінився світ, і я змінивсь — такий талан людини.
Дай палицю! Прийшла пора для палиці й торбини!

Короткі вірші

Глянь навкруги розумним оком,
Не так, як досі ти дивився.

Світ — море: тож будуй свій човен
Із добрих діл, щоб не розбився.

* * *

Для квітів розуму ти — осінь,
Для серця — теплий вітерець.

Ти у коханні — тільки вісник,
Зате в красі — сам Бог-творець.

* * *

Як жаль, що діти нерозумні
У мудрих родяться батьків

І що ніхто знання й освіти
Успадкувати не зумів!

* * *

Доки ти скупих коритимеш
Їх нагарбанним добром?

Сам не гарбай — і дізнаєшся,

Скільки щедрості кругом!

Бейти

* * *

До тебе прагне вся краса земна,
Як до провалля прагне бистрина.

* * *

Годі жаліти, що мовить посмів я!
Годі радіти, що змовчат зумів я!

* * *

Як попрямує на левиний рик,
На кладовище прийде мандрівник.

* * *

Не одяг — саван випряв для себе шовкопряд,
Бо шовк душі своєї він тратив на халат.

* * *

Хто мудрих слухає, у того мир на думці.
Війною й чварами втішаються безумці.

* * *

Покрила воду риза кришталева.
Як зачаровані, стоять дерева.

* * *

Знання — це скарб, йому й ціни не зложиш.
Визбируй же його, де тільки можеш!

* * *

"Що доброго сказав той гість хазяїнові дому?"
"Якщо собі не хочеш зла, то не роби нікому!"

* * *

Хвали весняну хмару, що сльози проливає
І що своїм риданням цю землю звеселяє!

* * *

Одна душа, єдине тіло, але знанню немає дна.
Скажи, о дивний, ти людина — чи океанська глибина?

* * *

За недотепу ситий голодного вважає,
Бо на чуже страждання в нас відгуку немає.

* * *

Без діла не дармуй, життя свого не гай,
Живи роботою, за неї вболівай!

* * *

На кожне слово з поспіхом глупця
Мені в долоні плещеш без кінця.

* * *

Коли мовчу-німую, тоді мені здається,
Що дика повитиця круг тіла в мене в'ється.

* * *

У час розлуки я горю на вогнищі твоїм.
Навіщо ж деревом тобі опалювати дім?

* * *

Щоденно музикою тішиться твій слух,
Тяжкого стогону не чуючи навкруг.

* * *

Цей світ — як вітер, він усе забуде.
Неси вино! Хай буде те, що буде!

* * *

Дай один цілунок, тільки хай він тягнеться години.
Нащо борг такий, кохана, розбивати на частини?

Рубаї

* * *

Цьому хисткому світу не радій:
Він тільки дурить, хитрий лицедій.
Добро його — за казочку вважай,
А зло його — витримувать умій.

* * *

Ти звеліла — і покинув я мечеті для церков.
Ради тебе у невірстві я всі ступені пройшов.
Після тисячі поклонів, що поклав на твій поріг,
Як далеко від Кааби опинився я, любов!

* * *

Як над гадюкою не клопочись,
А вкусить і тебе вона колись.
Хто підлий — теж гадючої удачі.
Зустрінешся із підлим — одвернись.

* * *

Ім'я твоє славне схоже з прапором ранку вогненным,
А чаша, з якої п'єш ти, — з молодиком одноденним,
Швидкий і рішучий крок твій — із кроком Долі самої,
З Фортуною — ті дарунки, що ти роздаєш нужденним.

* * *

Ніхто не прийде до мене, хіба нужда зажене.
Одна пропасниця тільки не забуває мене.

А спрага уста опалить — одна надія напитись
Із річки, що ненароком з очей у мене лине.

* * *

Мандрівче! В саду земному плодів не шукай!
Цей рай із двома дверима — вербовий, нікчемний рай.
Не смій і хвильку прогаять, бо твій садівник — за тобою.
Побувши прахом у світі, тепер, як дим, одлітай!

* * *

З кохання до тебе — така в мене щемінь!
Терпець мій урвався, в думках моїх темінь.
Це горе — не горе, тяжка Каф-гора,
А серце у тебе — не серце, а кремінь.

* * *

Гнівну красуню шукали ми скрізь по країні,
Світ обійшли, знемагали в журбі й нетерпінні,
Руки набили собі і намуляли ноги:
Руки — об голову, ноги — йдучи по камінні.

* * *

Бачив я пільму кучерів прекрасних
З полум'ям троянд — світочів незгасних.
В кожному завитку — тисяча сердець,
В кожному кільці — тисяча нещасних.

* * *

Ти ще жорстокістю душі собі не вдовольнила,
На муки глянувши мої,— жалю не появила.
І все ж дорожча ти мені од серця і душі,
Хоч гірш од ворога мене ненавидиш ти, мила.

* * *

Чотири речі нам потрібні, щоб невеселих збуťся дум:
Здорове тіло, добра вдача, ім'я хороше, світлий ум.
Кого Всевишній обдарує цими дарами чотирма,

Той завжди радуватись має і проганяє од себе сум.

* * *

Вже й караван Шахіда нас минає.
А скільки ж то пішло за ним, хто знає?
Очима лічиш — одного не стало,
А розум каже: "Багатьох немає".

* * *

На нас полює сила необорна.
Ми — наче миші, смерть — пантера чорна.
Надходить час — і одживає цвіт,
І смерть бере його й кладе під жорна.

* * *

Ти на Юсуфа схожа! Мене в'ялить любов.
Як з пальців єгиптянок, струмить із серця кров.
Цілунок оп'янивши, навіщо хочеш знов,
Щоб од гіркої муки я місця не знайшов?

* * *

Ти в червоної троянди барву й запах однімаєш —
І напахчуєш волосся, і рум'янцями палаєш.
Рожевіє та водичка, де ти личко умиваєш,
Пахне мускусом садочок, де ти коси розплітаєш.

* * *

— Прийшла.— Хто? — Дорога.-Коли? — Як день зайнявся.
— Чого ж боялася? — Щоб батько не дізнався.
— Я цілував її.— В лице? — О ні, в уста.
— В уста? — Ні, в сердолік.— І що ж? — Він цукром здався.

* * *

Кому рядно своє недоля в оселі смутку розстилає?
Нам.
Кому вогню, що тліє в серці, і море сліз не заливає?
Нам.

Насильник з'явиться — кому він ярмо на шию надіває?

Нам.

Кому, кому на білім світі ніколи просвітку немає?

Нам.

* * *

Коли убитого мене побачиш ти, любов,

Уста розтулені мої і вид, що захолов,

Сядь в узголів'ячку моїм, засмійся і промов:

"Як жаль, що вбила я тебе, що ти не встанеш знов!"

* * *

Себе в руках весь час тримати — от справжнє благородство.

Глухих, сліпих не ображати — от справжнє благородство.

Не благородство — наступити на груди бідному, що впав,

Ні, руку впалому подати — от справжнє благородство!

* * *

Фортуна мудрому готує тільки втрати.

Не спи, не жалуй сил і доробляйся плати.

Сам їж і іншим дай! Легка душа у того,

Хто їсть і роздає все, що зумів зібрати.

* * *

Ні, я чорню свій волос не для того,

Щоб удавати з себе молодого

І знов грішити! Це — печалі знак,

Це траур старості — і більш нічого.

* * *

Журба мене гнітила, згинаючи, мов лука,

Та брала гору радість, що це від тебе мука.

Щоночі сам до себе я промовляв: "О Боже!

Яка ж то буде зустріч, коли така розлука!"

* * *

Ей, Рудакі, од кайданів печалі звільнись!

Завжди веселий, вперед безтурботно дивись!
Думаєш, тільки тобі одному так погано?
В цілому світі не краще! Живи й не журись!

* * *

Без личка твого і всеяйного сонця не треба!
Не видно тебе — хай і місяць не дивиться з неба!
Нехай біля тебе й мене, грубіяна, не буде!
Хай згасне той день, що його перебув я без тебе!

* * *

Малим задовольняйся, душею не криви,
Будь вільний, нахилять не квапся голови.
В добрі — забудь себе і не вдавайся в тугу,
В нужді — про себе дбай і весело живи!

* * *

Знов, насміявшись із людських надій,
Десь покотився перстень-чародій.
Минув наш вечір, закінчилась казка —
І знову порожньо в руці моїй.

* * *

Ім'я твоє почувши, всім серцем я радію,
Твоїм живу я щастям, тобою молодію.
А як почую звістку, й та звістка не від тебе,-
Тоді втрачаю раптом і радість, і надію.

* * *

Чи бачив світ коли твою подобу —
Таку зажерливість гидотну й злобу?
Абулькасим від сорому за тебе
В день воскресіння не зведеться з гробу!

* * *

Скинь, лежебоко, лінощів кирею!
Нас Бог для праці витворив із глею.

Твоє життя — твій скарб, тож не барися
Його примножить працею своєю!

* * *

Ти убивав, щоб менш було запеклих ворогів,
Ти роздавав, щоб менш було нещасних бідняків.
У цих і м'ясо, й марципан — все дорога їда,
А той і ячного коржа ще досхочу не їв.

* * *

Знов на грядках замайоріли квіти,
Прийшла пора для парості й для віти.
Минулася пора вогню жаркого —
Тепер тюльпанам тільки пломеніти.

* * *

Вік твій — кінь. Як загнупдаєш, стане птахом під тобою.
Вік твій — м'яч. Як добре вдариш, будеш тішитися грою.
Хоч яка ти незрівнянна, музикантова рука,
Але завжди тій, що пише, будь покірною рабою!

* * *

Красуні місяцевиді, вино кипуче, рум'яне.
Впаде у колодязь ангел, коли мимохідь погляне!
Куди ж я свій погляд кину? Щоб тільки друга побачить,
Він замість трави нарцисом із праху мого постане!

* * *

Я на широкий шлях до тебе іще не встиг ступить ногою,
Іще я серця не потішив твоєю дивною красою,
А голос неба, голос долі уже почувсь над головою:
"Налий вина собі у келих, розлуки глек — перед тобою!"